

YRITTÄJYYDEN KEHITTYMINEN VIHERALALLA

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Lepaa, Rakennettu ympäristö

2022

Mirkka Näveri

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö käsittelee yrittäjyyden kehittymistä viheralalla 1900-luvun alusta nykypäivään. Opinnäytetyö on osa Viherympäristöliiton laatimaa viheralan historiikkaa. Työn tavoitteena oli selvittää, miten erityisesti viheralan yrittäjyys on kehittynyt vuosien mittaan.

Opinnäytetyössä tarkasteltiin kolmea eri puutarha-alan aikakauslehteä ja sitä, miten lehdissä julkaistujen mainosten ja ilmoitusten kautta oli nähtävissä eri alojen yritysten kehityskulku. Aineisto kerättiin seuraavista lehdistä: Puutarha (myöhemmin Puutarha&kauppa), Trädgårdsnytt sekä Kotipuutarha. Kerättyyn aineistoon sisällytettiin siemenkaupat, taimitarhat, kauppapuutarhat, suunnittelijat, viherrakentajat ja puutarhaliikkeet. Työssä keskityttiin erityisesti suunnittelijoihin ja viherrakentajiin, sillä muiden puutarhayritysten historiaa on jo tutkittu varsin kattavasti.

Puutarha-alan yrittäjyys Suomessa on lähtenyt liikkeelle kauppapuutarhoista, taimitarhoista ja siemenliikkeistä 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Ajan mittaan suunnittelijoiden ja viherrakentajien osuus on kasvanut, ja nykyään vihersektori on merkittävä osa puutarha-alan yrittäjyyttä.

Lepaa

Author Mirkka Näveri

Year 2022

Subject Development of Entrepreneurship in the Green Sector

Supervisor Outi Tahvonen

ABSTRACT

This thesis explores the development of Finnish entrepreneurship in the green sector, starting from the late 1800s and early 1900s. The focus is on garden design and landscaping, as these fields have not been extensively researched from the point of view of entrepreneurship. The thesis also looks at other horticultural businesses, such as seed shops, nurseries, greenhouses, and garden centers, since they often overlap.

The thesis examines how the development of different businesses manifested itself in advertisements in three different garden magazines. The magazines chosen for the study are Puutarha (later Puutarha&kauppa), Trädgårdsnytt, and Kotipuutarha. The collected data was comprised of seed shops, nurseries, greenhouses, designers, landscapers, and general garden stores and garden centers. The thesis discusses especially designers and landscapers, since there is extensive research already available on other businesses in the garden industry.

In the beginning of the 1900s, the Finnish garden industry was mainly based in greenhouses, nurseries, and seed shops. Designing and landscaping businesses have established themselves over time, and nowadays entrepreneurs in the landscaping sector form a significant part of the whole garden industry.

Keywords Entrepreneurship, green sector, landscaping, history

Pages 26 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Yrittäjyyden historiaa	2
2.1	Viheralan yrittäjyys Suomessa	5
2.2	Viherympäristöliiton selvitys	6
3	Aineisto ja menetelmät	8
3.1	Historiikin kirjoittaminen	9
3.2	Aineisto	10
3.3	Mainokset ja ilmoitukset.....	11
4	Tulokset	12
4.1	Taimitarhat, kauppapuutarhat ja siemenliikkeet	15
4.2	Suunnittelu.....	17
4.3	Viherrakentaminen	20
5	Pohdinta ja johtopäätelmät.....	25
	Lähteet.....	1

1 Johdanto

Yrittäjyyttä voidaan pitää yhtenä toimivan yhteiskunnan peruspilareista. Yritykset kehittävät ja tarjoavat tuotteita sekä palveluita erilaisiin tarpeisiin. Yritykset luovat työpaikkoja ja niillä on merkittävä rooli kansantaloudessa muun muassa veronmaksajina. Viime vuosina erityisesti yksinyrittäjyys on lisääntynyt, mikä on nähtävillä myös puutarha-alalla. Eri alojen oppilaitoksissa tarjotaan yhä yleisemmin yrittäjyyskursseja, ja opiskelijat voivat harjoitella yrittäjyyttä jo opintojen aikana. Vaikka yrittäjien suhteellinen määrä on vähentynyt verrattuna sadan vuoden takaiseen Suomeen, elämme varsin yrittäjämönteistä aikaa. Nykyistä taloudellista järjestelmäämme voidaankin kutsua nimityksellä yrittäjyysyhteiskunta.

Yrittäjyys liittyy olennaisesti koko puutarha- ja viheralan historian kartoittamiseen, sillä yrityksillä ja yrittäjillä on ollut osaltaan merkittävä rooli Suomen puutarha-alan kehityksessä. Yritysten tarjoamissa työpaikoissa on kautta aikain kouluttu uusista tekijöistä alan ammattilaisia. Yrityksillä on hyvinkin keskeinen rooli siinä, mihin suuntaan viherala kehittyy ja millaisia toimintatapoja ja -kulttuuria työntekijöille – ja mahdollisille uusille yrittäjille – opetetaan.

Ajan mittaan käytössä olleet viheralan termit ovat luonnollisesti vaihdelleet: viherrakentaminen oli 1900-luvun alkupuolella ”puutarhan perustamista”, ja suunnittelijoista käytettiin monia eri nimikkeitä, kuten esimerkiksi puutarha-arkkitehti. Alan alkuaikoina suunnittelijat rakensivat puutarhoja ja saattoivat omistaa myös oman taimitarhansa, ja siemeniä myytiin sekä erikoiskaupoissa että puutarhatarvikeliikkeissä. Taimitarhat ovat aina olleet keskeisesti kytköksissä viherrakentamiseen materiaalin tuottajina, ja monet puutarha- ja viheralan yrityksistä toimivatkin usealla kentällä. Jotta suunnittelijoiden ja rakentajien asemaa tässä moninaisessa joukossa oli mahdollista tarkastella, oli tärkeää sijoittaa heidät puutarha-alan yritysten yhdessä muodostamaan kokonaiskuvaan.

Tämä opinnäytetyö on osa Viherympäristöliiton laatimaa viheralan historiikkaa, johon kuuluu myös muita opinnäytetöitä eri aihepiireistä. Työssä tutkitaan yrittämistä puutarhatalouden eri osa-alueilla, keskittyen erityisesti viherrakentamiseen ja suunnitteluun. Suunnittelu- ja viherrakennusyrittäjyyden näkökulmasta ei ole aiemmin tehty kattavaa kartoitusta, ja sen aukon tämä opinnäytetyö pyrkii osaltaan täyttämään. Tavoitteena oli kartoittaa, miten viheralan yrittäjyys Suomessa on kehittynyt ja laatia selvitys siitä, millaista ja miten laajaa viheralan yrittäjyys oli Suomessa 1900-luvun alusta eteenpäin: millaisia puutarhayrityksiä oli olemassa, miten ja milloin alettiin perustaa enemmän erikoistuneita yrityksiä (missä vaiheessa esimerkiksi viherrakentaminen erosi maanrakentamisesta), ja mikä viheryrittäjyyden tämänhetkinen tilanne on.

2 Yrittäjyyden historiaa

Tutkijatohtori Tuomas Möttönen on toimittanut julkaisun suomalaisesta yrittäjyydestä ja pyrkinyt määrittelemään, mitä yrittäjyys on. Hänen mukaansa yrittäjäkäsitykseen liittyy keskeisesti tulonhankinta tuotannon tai muun taloustoiminnan avulla. Itsenäiset yrittäjät ovat samalla elinkeinonharjoittajia, jotka voidaan jakaa ammatinharjoittajiin (esim. käsityöläiset) ja liikkeenharjoittajiin (liikerytysmuoto). Möttösen mukaan yrittäjyys on historiallinen ilmiö, ja eri aikoina on ollut erilaisia yrittäjiä. Liiketaloudellinen kehitys on vaikuttanut eri yrittäjätyyppien muutokseen. Yrittäjyyttä voidaan käsitellä hallitsevien yritystyyppien mukaan: niitä ovat olleet perheyritys noin 1800-luvun puoliväliin saakka, teollisuuslaitos 1900-luvun vaihteessa ja monialayhtymä toisen maailmansodan jälkeen. (Möttönen, 2019, ss. 25–30)

Suomen Yrittäjien mukaan suomalaisen yrittäjäliikkeen historia nivoutuu oleellisesti elinkeinovapauteen, joka säädettiin vuonna 1879. Suomen kansalainen sai harjoittaa lähes täydellisesti ”...sitä tai niitä elinkeinoja, jotka hän hyväksi näkee”. Suomalaisten yrittäjien järjestäytymisen juuret ovat 1800-luvun lopun kädentaitoyrittäjyydessä, mestari- ja kisällitoiminnassa sekä 1930-luvun kauppiassa, jotka yhdistivät voimansa ja perustivat oman järjestön. Myös nyky-Suomessa yrittäjyyden pohja on elinkeinovapaudessa. (Suomen Yrittäjät, n.d.)

Nykymuotoinen yksityisyrittäjyys puolestaan yleistyi kapitalismin aikakaudella. Suomessa teollisuuskapitalismin aikakausi sijoittuu 1800-luvun puolivälistä noin 1950-luvulle, jolloin teollistuminen alkoi kiihtyä. Suomen teollistumisen perustana olivat lainsäädännön muutokset, jotka mahdollistivat vapaan yrittäjätoiminnan. Vuonna 1864 säädettiin ensimmäinen osakeyhtiölaki. Aiemmin oli ollut toiminnassa vain osakkuusyhtiöitä, jotka vastasivat nykyistä toiminimeä. Kun Suomeen saatiin elinkeinovapaus, myös kauppiaiden määrä alkoi kasvaa. Vuonna 1913 maassa oli jo 10 000 kauppiasta, ja samalla kauppa erikoistui. Eri aloille alkoi syntyä erikoisliikkeitä. Yksityisyriyten ja valtionyhtiöiden lisäksi Suomessa alkoi 1900-alussa uutena yritysmuotona osuustoiminta. Ensimmäisiin osuuskauppoihin kuului muun muassa Keskusosuusliike Hankkija, joka perustettiin vuonna 1905. (Möttönen, 2019, ss. 25–61)

Möttösen mukaan (2019, ss. 26–27) yrittäjyyden kehityskulkua Suomessa voidaan tarkastella myös tutkimalla erilaisia yrittäjäryhmiä: ”Ensimmäinen ajanjakso, joka sijoittuu elinkeinotoiminnan vapautumisesta ensimmäiseen maailmansotaan, oli pioneerivaihetta. Yrittäjät avasivat toisille menestymisen tilaisuuksia. Toisessa ajanjaksossa maailmansotien välisenä aikana yrittäjien työkokemuksen merkitys korostui.” Siinä vaiheessa yritysten työntekijät olivat jo tarpeeksi kokeneita ja osaavia perustaakseen omia yrityksiään.

Maailmansotien välisenä aikana yritystoiminta Suomessa alkoi laajentua ja monipuolistua, mikä näkyi myös yritysten määrän lisääntymisenä. Maassa toimi noin 15 000 osakeyhtiötä talvisodan alkaessa. Sotien päätyttyä jälleenrakennuksen aikana taloudellinen kasvu nopeutui, mikä moninkertaisti rakennustuotannon lyhyessä ajassa. Suomi alkoi hiljalleen siirtyä agraariyhteiskunnasta kohti jälkiteollista yhteiskuntaa. Ensimmäisen väestönlaskennan aikaan vuonna 1950 Suomessa oli noin 401 000 yrittäjää. Yrittäjiä oli tuolloin 10 prosenttia koko väestöstä, ja 49 prosenttia kaikista ammatissa toimivista. Suurin osa yrittäjistä toimi maa- ja metsätaloudessa. (Möttönen, 2019, ss. 69–82)

1960-luvulla Suomessa koettiin merkittävä rakennemuutos alkutuotannon alkaessa modernisoitua, jolloin työvoiman tarvekin väheni. Muuttoaalto toi ihmisiä maaseudulta ja syrjäseuduilta eteläiseen Suomeen. Elinkeinoelämän nousua ja optimismia jatkui 1970-luvun alun energiakriisiin asti. (Kuisma, 2009, ss. 202–208)

1980-luvun lähes rajattomaksi uskotun nousun jälkeen Suomen kansantalous ajautui kriisiin seuraavan vuosikymmenen alussa. Siihen vaikuttivat muun muassa pankkien harkitsematon luotonanto ja idänkaupan romahtaminen. Konkurssiin ajautuneiden yritysten määrä kaksinkertaistui vuosina 1990–1992. 2000-luvun alkupuolella Suomen talous alkoi siirtyä yritysvetoisempaan suuntaan: sekä toimipaikkojen että omistajayrittäjien määrä alkoi kasvaa. Myös itsensä työllistäjien määrä on lisääntynyt huomattavasti viime vuosikymmenen aikana. Suurin osa heistä on yksinyrittäjiä, joiden määrä vuonna 2013 oli 112 000, ja vuonna 2015 heitä oli jo 157 000. (Möttönen, 2019, ss. 99–107)

1990-luvun laman jälkeen myös poliittisessa retoriikassa alkoi ilmetä yrittäjyyteen kannustamista: ”Tämä puhe on myös kantanut hedelmää: erityisesti nuoret suhtautuvat yrittäjyyteen nykyään yhä myönteisemmin. Samalla työmarkkinoilla niin sanotut epätyypilliset työsuhteet ovat tulleet tavallisemmiksi.” (Fellman, 2019, s. 301) Työelämän muuttumiseen vaikuttavia seikkoja ovat olleet muun muassa kokoaikaisten työpaikkojen häviäminen ja se, että yhä suurempi osa työpaikoista on joko määräaikaista tai osa-aikaista. Yritysten kustannuskilpailukyky on myös heikentynyt eikä henkilöstöresursseihin ole enää varaa. Yrityksistä on tullut haluttomampia palkkaamaan ihmisiä töihin. Lisäksi 2000-luvun nuorten asenne työtä kohtaan on erilainen kuin edellisten sukupolvien. Yrittäjyyteen perustuva ja itsenäisempi työn malli vetää puoleensa yhä suurempaa ihmisjoukkoa. (Rope, 2020, ss. 17–20)

Harri Melinin mukaan yksinyrittäjien määrä on kasvanut koko 2000-luvun ajan, ja työmarkkinat muuttuvat hitaasti: ”Yrittäjien suhteellinen osuus kaikista ammatissa toimivista on vähentynyt viimeiset 100 vuotta. Samaan aikaan yrittäjäväestön sisäinen rakenne on muuttunut: työnantajayrittäjien määrä on vähentynyt ja yksinyrittäjien osuus on kasvanut.” (Melin, 2020)

2.1 Viheralan yrittäjyys Suomessa

Puutarha-alan yrittäjyys Suomessa on saanut alkunsa suurimmalta osin kauppapuutarhoista, siemenkaupoista ja taimitarhoista 1800-luvulla. Myös suunnittelijoita oli, mutta huomattavasti vähemmän eivätkä he mainostaneet palveluitaan yhtä aktiivisesti kuin muut alan yritykset. Viime vuosisadan alkupuolella kaupungeilla oli yleensä omat puistosuunnittelijansa eikä yksityisasiakkaita ei ollut vielä mainittavasti. Suunnittelijat eivät välttämättä kokeneet tarvetta lehtimainonnalle, sillä ”...ympäristön suunnittelu oli ennen mahdollista vain varakkaimmalle yläluokalle” (Koskimies, 2009, s. 43).

Aimo Nummi ja Erkki Laurila ovat tahoillaan tutkineet suomalaisen puutarhakaupan historiaa. Teoksessaan Puutarhakaupan historia Nummi on tarkastellut erityisesti 1900-luvun alun siemenkauppojen ja puutarhaliikkeiden historiaa, ja Laurila puolestaan on tutkinut puutarhakauppaa 1940-luvulta eteenpäin. Tästä syystä tässä opinnäytetyössä paneudutaan näihin aloihin vain pintapuolisesti.

Turun Sanomien artikkelin mukaan kotipuutarhojen todellinen nousukausi alkoi 1880-luvulla. Eri järjestöjen antamalla puutarhaneuvonnalla ja läänipuutarhureilla oli tärkeä rooli. Vuonna 1899 perustettu Marttayhdistys palkkasi myös puutarhaneuvojia. (Turun Sanomat, 2016). Mirjam Larinkarin (2016, s. 134) mukaan puutarhaneuvonta työllistikin aikanaan useita puutarha-arkkitehteja, etenkin naissuunnittelijoita. Puutarhanhoidon kiinnostuksen lisääntyminen luonnollisesti loi tarpeen puutarhakaupan synnylle Suomessakin. Hannes Sihvon (2005, ss. 46–47) mukaan Suomen puutarha-aatteen painopiste siirtyi 1800-luvun jälkipuoliskolla Helsinkiin niin kuin muukin kansallinen toiminta, jolloin syntyi myös kauppapuutarhurin ammatti.

Viheralan kehitys alan alkuaajoista nykypäivään on ollut huomattavaa, kun tarkastellaan kaupunkien hoidettujen viheralueiden ja puistojen kehitystä. Laurilan (1995, s. 78) mukaan vuonna 1956 hoidettuja viheralueita oli yhteensä 1 200 hehtaaria, kun taas vuonna 1990 luku oli noussut 10 950 hehtaariin.

Monissa kaupungeissa on viime vuosikymmeninä yleistynyt tilaaja-tuottaja-malli. Kaupungeissa on siirrytty tai ollaan siirtymässä toimintamalliin, jossa tilaaja vastaa alueiden omistajatehtävistä. Varsinaisesta työn suorittamisesta sovitaan joko kaupungin oman tuotanto-organisaation tai yksityisten urakoitsijoiden kanssa. (Penttilä, 2005, s. 138) Esimerkiksi osa viherpalveluista tilataan ulkopuoliselta taholta, mikä puolestaan luo kysyntää alan yrityksille.

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019 Suomessa toimi kaiken kaikkiaan 369 940 yritystä. Kauppalehden mukaan 'maisemanhoitopalvelut' pääelinkeinokseen on ilmoittanut 2 318 yritystä (Kauppalehti, n.d.). Tarkkaa viheralan yritysten määrää on kuitenkin mahdoton selvittää, sillä jotkin yritykset ja ammatinharjoittajat saattavat tehdä myös puutarha-alan töitä, mutta ovat rekisteröineet päätoimialakseen jonkin muun. Yritysten kokonaismäärä on myös todennäköisesti muuttunut vuodesta 2019 koronapandemian vuoksi.

2.2 Viherympäristöliiton selvitys

Viherympäristöliitto teetti selvityksen viheralan yrittäjistä ja toimijoista vuonna 2014–2015. Seppo Närhin mukaan viheralan tilastoluvut ovat jo pitkään perustuneet arvioihin, sillä tilastollisia selvityksiä on olemassa vain tietyistä viheralan osa-alueista, esimerkiksi seurakuntien, kuntien, viherrakentamisen, pihasuunnittelun ja puutarhaharrastuksen saroilta. Närhi kirjoittaa: ”Kokonaiskuva viheralan työllistävyydestä, liikevaihdosta ja viheralueiden määrästä on ollut epätarkka. Viherala jakautuu todella moneen eri sektoriin ja moneen toimialaan. Monissa näistä toimialoista viherala on hyvin pieni osa, usein vielä tilastoimaton palanen isoa kokonaisuutta.” (Närhi, 2016, s. 4)

Viherympäristöliiton tilaamaan selvitykseen kerättiin tietoa muun muassa Tilastokeskuksen toimialaluokituksen avulla. Vaikka siitä ei saakaan tarkkaa tietoa yritysten määrästä, tietojen vertailu antaa osviittaa lukujen mahdollisista muutoksista vuoden 2014 ja vuoden 2020 välillä.

Tätä opinnäytetyötä varten osittain tosinnettiin Viherympäristöliiton selvitystä varten tehty toimialaluokitukseen perustuva taulukko. Taulukosta on poistettu alat, joihin kuuluu ”pääasiallisesti muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä” sekä ”tähän kuuluu myös kukkakaupat”. Alla oleviin taulukoihin valikoitiin sellaiset alat, joihin kuuluu ”myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä” sekä ”tähän kuuluu myös maaseudun koneurakointia tekeviä yrityksiä”.

Taulukko 1. Viherympäristöliiton taulukon valikoidut luvut (Tajakka, 2016, ss. 7–8).

2014

Toimiala	Toimipaikkojen määrä (kpl)	Huomioitavaa
01300 Taimien kasvatusta ja muu kasvien lisääminen	102	Tähän kuuluu myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä.
42999 Muu muualla luokittelematon maa- ja vesirakentaminen	443	Tähän kuuluu myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä.
43999 Muu muualla luokittelematon erikoistunut rakennustoiminta	3007	Tähän kuuluu myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä.
71110 Arkkitehtipalvelut	1 457	Tähän kuuluu myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä.
71121 Yhdyskuntasuunnittelu	504	Tähän kuuluu myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä.
81300 Maisemanhoitopalvelut	867	Tähän kuuluu myös maaseudun koneurakointia tekeviä yrityksiä.

Taulukko 2. Toimialaluokituksen mukainen taulukko vuodelta 2020* (Tilastokeskus, 2020).

2020

Toimiala	Toimipaikkojen määrä (kpl)	Huomioitavaa
01300 Taimien kasvatusta ja muu kasvien lisääminen	72	Tähän kuuluu myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä. Tieto vuodelta 2019, ei tietoa vuodelta 2020.*
42999 Muu muualla luokittelematon maa- ja vesirakentaminen	990	Tähän kuuluu myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä.
43999 Muu muualla luokittelematon erikoistunut rakennustoiminta	3 209	Tähän kuuluu myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä.
71110 Arkkitehtipalvelut	1 286	Tähän kuuluu myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä.
71121 Yhdyskuntasuunnittelu	422	Tähän kuuluu myös muita kuin viheralalla toimivia yrityksiä.
81300 Maisemanhoitopalvelut	699	Tähän kuuluu myös maaseudun koneurakointia tekeviä yrityksiä.

Taulukoista voi nähdä, että etenkin taimitarha-alalla ja maisemanhoitopalveluissa yritysten määrä on laskenut kuuden vuoden aikana. Laskua esiintyy myös muilla aloilla lukuun ottamatta ”muuta muualla luokittelematonta maa- ja vesirakentamista” sekä ”muuta muualla luokittelematonta erikoistunutta rakennustoimintaa”. Muu muualla luokittelematon maa- ja vesirakentaminen on itse asiassa yli kaksinkertaistunut. Siitä voitaneen päätellä, että rakennusalan kannattavuus on säilynyt varsin vakaana, mutta taimienkasvatus, suunnittelu sekä maisemanhoitopalvelut ovat vähentyneet kuuden vuoden aikavälillä. Taulukosta ei tosin voi päätellä, johtuvatko muutokset parin viime vuoden aikana sattuneista talouden heilahteluista vai ovatko yritykset lopettaneet toimintansa jo aiemmin.

3 Aineisto ja menetelmät

Opinnäytetyössä käytetty aineisto kerättiin seuraavista puutarha-alan lehdistä: Puutarha (vuodesta 1996 eteenpäin Puutarha&kauppa), Trädgårdsnytt ja Kotipuutarha. Kaksi ensin mainittua ovat alan ammattilaisille suunnattuja lehtiä ja viimeksi mainittu on harrastajalehti. Puutarha-lehteä julkaistiin vuosina 1898–1996, jonka jälkeen Puutarhan ja Puutarha-Uutisten yhdistyttyä lehteä alettiin julkaista nimellä Puutarha&kauppa. Trädgårdsnytt-lehteä puolestaan on julkaistu vuodesta 1946 lähtien, ja Kotipuutarha-lehteä vuodesta 1941.

Opinnäytetyöhön haluttiin valita pitkäaikaisia puutarha-alan lehtiä, jotta aineistoa voitiin kerätä mahdollisimman pitkältä ajanjaksolta. Mukaan valittiin myös yksi harrastajalehti, jotta voitaisiin tarkastella, vaihtelee mainosten määrä tai laatu sen mukaan, onko lehti suunnattu alan ammattilaisille vai harrastajille, ja jotta aineisto olisi mahdollisimman monipuolinen.

Taulukko 3. Puutarhalehtien julkaisuvuodet

PUUTARHALEHTIEN KEHITYSKULKU														
Puutarha / Puutarha&kauppa	1898–1996										1997–			
Trädgårdsnytt					1946–									
Kotipuutarha					1941–									
	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2020	

3.1 Historiikin kirjoittaminen

Kimmo Katajala on käsitellyt historian ja historiikin kirjoittamista. Historiikille luodaan jäsenitys, eli dispositio, jonka voi jakaa kahteen eri kategoriaan seuraavanlaisesti:

Dispositioita on laadittu yleensä kahdella periaatteellisesti toisistaan eroavalla tavalla. Yksinkertaisimmillaan dispositio voi olla aikajärjestyksessä etenevä eli kronologinen luettelo tärkeimmistä menneisyyden tapahtumista tai aihepiireittäin eli systemaattisesti jaoteltu esitys (...). Ensimmäisessä jäsentelytavassa edetään historiallisessa ajassa, jälkimmäisessä taas lohkoittain, kukin aihepiiri kerrallaan. Useimmiten tämän tyyppiset yksinkertaiset jaotellut osoittautuvat kuitenkin lopputuloksen kannalta yksitoikkoisiksi tai jopa sekaviksi. Kronologiassa historiikista voi tulla tapahtumien tai päivämäärien luettelo, mikä on hyvin ikävää luettavaa. Yksinkertaisessa systemaattisessa jaotellussa kokonaisuuden hahmottaminen kärsii, osasia on vaikea yhdistää yhteisen juonteen alle ilman turhaa toistoa ja selittelyä. Tämän vuoksi kronologista dispositiota ei olekaan syytä laatia pelkäksi aikajärjestyksessä eteneväksi tapahtumien luetteloksi, vaan se usein on syytä jaotella aikakausittain pää- ja alalukuihin. (Katajala, 1990, ss. 30–31)

Jussi Lappalaisen (2002, s. 105) mukaan kronologinen jäsentely ei kuitenkaan ole niin ”...yksiselitteistä kuin voisi kuvitella, sillä ihanteellisesti aihealue tulisi jaotella tutkittavan ilmiön omien käännekohtien mukaisesti”. Seleniuksen mukaan Wahlroos (2000, ss. 53–60) on määritellyt, miten historiikin kirjoittamisen aineisto voidaan jakaa kuuteen eri luokkaan niiden erilaisten ominaisuuksien perusteella: 1. Painetut lähteet (arkistolähteet); 2. Painamattomat lähteet; 3. Kirjallisuus; 4. Lehdet; 5. Haastattelut; 6. Muu aineisto (valokuvat, Internet,); 7. Perimätieto; 8. Arkistolähteet (kuitit, perukirjat, velkakirjat, sopimukset).

Tämän opinnäytetyön pohjana toimivat sekä lehtiaineisto että kirjallisuus. Myös internetlähteillä oli tärkeä rooli muun muassa yritysten lukumäärän kartoittamisessa. Opinnäytetyössä hyödynnettiin sekä kronologista että systemaattista lähestymistapaa. Katajalan (1990, s. 32) mukaan eri jäsentelytapojen yhdistäminen onkin hyödyllistä etenkin historiikeissa, joissa käsiteltävä ajanjakso on pitkä. Tämän opinnäytetyön runkona toimii systemaattinen jaottelu eri yritysalojen mukaisesti, ja aloja käsitellään luonnollisesti niiden alkuaajoista nykypäivään. Ajallisessa jaottelussa esiin nousee Suomen yhteiskuntaan ja sitä myötä talouteen ja yrittäjyyteen vaikuttaneet olosuhteet, kuten elinkeinovapauden määrittäminen, sotavuodet ja lama. Systemaattiselta kannalta oli luonnollista jaotella eri yritysalat omiin lukuihinsa, vaikka ne olivatkin toisinaan päällekkäisiä.

3.2 Aineisto

Aluksi määriteltiin, millaisia puutarha- ja viheralan yrityksiä aineistoon otetaan mukaan. Vertailun vuoksi suunnittelijoiden ja viherrakentajien lisäksi aineistoon sisällytettiin siemenkaupat, taimitarhat, kauppapuutarhat ja yleiset puutarhaliikkeet. Jokaisesta valitusta lehdestä käytiin läpi vuosikerran jokainen numero kymmenen vuoden välein. Puutarha-lehden osalta aloitettiin vuodesta 1905, Trädgårdsnyttin osalta aloitettiin vuodesta 1955, ja Kotipuutarha-lehden osalta vuodesta 1945. Aineistosta puuttuu joitakin vuosikertoja tai yksittäisiä numeroita, jotka on eritelty kyseisissä kaavioissa.

Jokainen mainos ja ilmoitus edellä mainittujen alojen yrityksistä merkittiin ylös taulukoihin, joista koostettiin tässä luvussa esiintyvät kaaviot. Mainokset valittiin sen mukaan, mitä palvelua tai tuotetta kyseisessä mainoksessa mainostettiin. Jos samassa mainoksessa mainostettiin kahta eri asiaa, ne merkittiin omiin sarakkeisiinsa: esimerkiksi Paul Olssonin suunnittelupalvelun mainoksessa mainostettiin myös Olssonin taimitarhaa, joten ne merkittiin kumpikin omiin sarakkeisiinsa.

Aineiston avulla pyrittiin selvittämään, missä määrin mitäkin puutarha-alan palvelua tai tuotetta mainostettiin kullakin vuosikymmenellä ja miten tilanne mahdollisesti muuttui eri aikakausina. Tavoitteena ei ollut kartoittaa yritysten määrää sinänsä, sillä tulokset olisivat olleet harhaanjohtavia: kaikki yritykset eivät välttämättä julkaisseet mainoksia kyseisissä lehdissä tai ylipäänsä missään. Lisäksi 2000-luvulle tultaessa mainonta siirtyi osittain internetiin, mikä osaltaan myös vääristää tulosten tulkintaa.

3.3 Mainokset ja ilmoitukset

Tarkasteluun valituista lehdistä laskettiin puutarha-alan yritysten mainokset ja ilmoitukset, joissa mainittiin seuraavat palvelut, tuotteet tai yritysala: *siemenkauppa, siemenet, taimitarhat, taimisto, taimet, puutarhaliike, puutarha-alan erikoisliike, kauppuutarha, suunnittelu, suunnittelija, puutarhan/pihan perustaminen, puutarhan/pihan rakentaminen, viherrakennus, viherrakentaja, garden center, trädgård, handelsträdgård, plantskola, gårdsplanering, planering, frö, fröhandel*. Rajanveto oli hankalaa, sillä monet viheralan yrityksistä ovat monialaisia, ja aineiston rajausta osoittautui verrattain haastavaksi myös lehdissä käytettyjen vaihtelevien termien vuoksi.

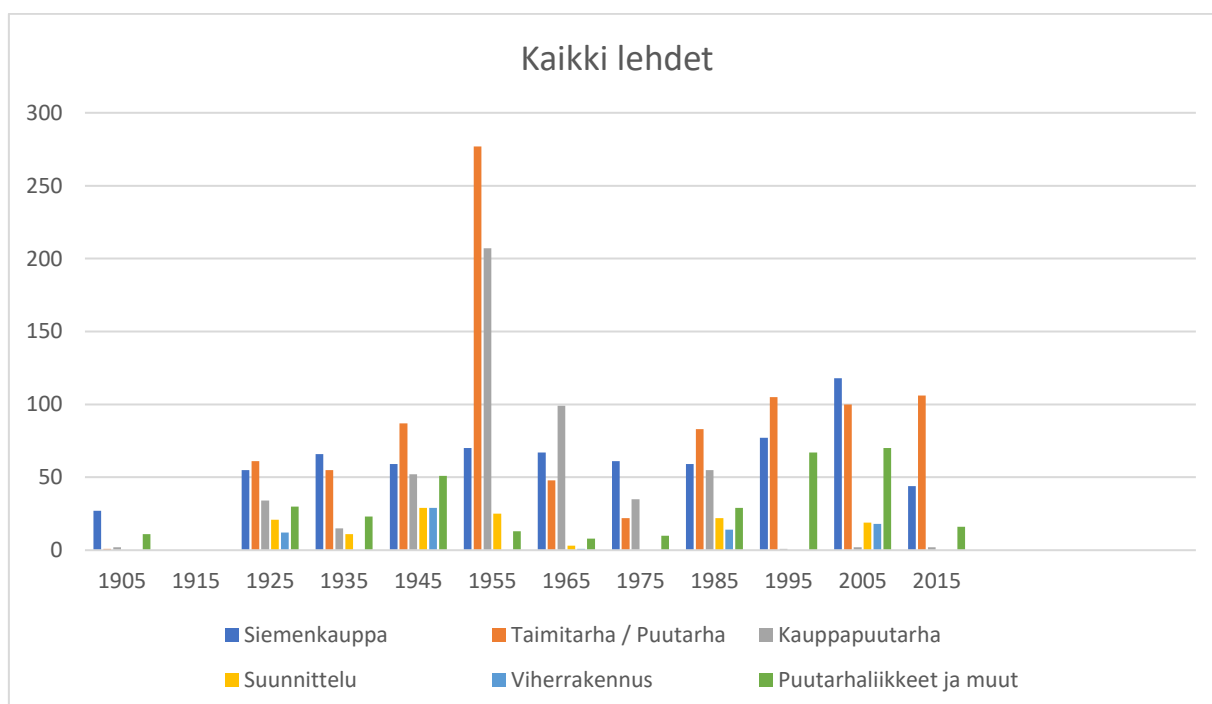
Kuva 1. Esimerkki Puutarha-lehden mainossivusta heinäkuulta 1935 (Puutarha, 1935).

<p>Oy. Rekola Ab. Kauppapuutarha Postiosoite: Hoopalahti. Puhelin: Helsinki, T 0010 48 139</p> <p>Suositteloa jälleenmyyjille</p> <p><i>Kukkia ruukkukasveja ja leikkokukkia.</i></p> <p>002</p>	<p>HARVIALAN TAIMITARHAT HUOM! Maas suurin taimitarha HUOM!</p> <p>Ruusaa valikoima omensa, päärynä- ja laumupuita. Aitakasveja, koristepeittä ja marjapensaita. Monivuotisia kukkikasveja, kaunistia ja kestäviä. Kasvi-huoneistamme saatavana vuodenajan kukkia.</p> <p>Nopea toimitus. Ainoast. parhaita taimia.</p> <p>Os. Harviale. Puh. Hämeenlinna 38.</p> <p>011</p>
<p>Oy. Viipurin Puutarhayhdistys Viipuri, Myllysaari.</p> <p><i>Ruukkukasveja Leikkokukkia jälleenmyyjille</i></p> <p>Puhelin: Viipuri 115.</p> <p>012</p>	<p>PAUL OLSSON Puutarha-arkkitehti</p> <p>SUUNNITTELEE PUUTARHOJA</p> <p>Toimisto: Helsinki, Aleksanterink. 19. Puhelin 38 368.</p> <p>Taimisto ja asunto: Grankulla. Puhelin 1 39.</p> <p>007</p>
<p>E. A. WINKLER'IN Läksi, Pelti- ja kuparityötehdas Perust. 1893.</p> <p>Ruusin- ja päällystehdas. Galvanisoidut kustelakannut erikoisalan.</p> <p>Käytännöllisiä 1 ik kasvihuonekastelukannuja.</p> <p>E. A. WINKLER Hoopalahti, Turun maantie 11-13, Puh. 48153.</p> <p>124</p>	<p>C. T. Ward Huopalahti Puhelin: Helsinki 48 142</p> <p>Kukkia jälleenmyyjille</p> <p>1 palkinto ja kunninpalkinto Suomeen XIII Yl. Maatal. näyttelyssä Viipurissa 1932.</p> <p>008</p>
<p>Max Schetelig Lübeck</p> <p>Sähköosote: Syringa</p> <p>Tiedustelut osatetaan edustajallemme Herran O. Scheteligille os. Helsinki, puh.: toimistoon 51 805 Kotiin 78 130.</p> <p>Palmuja Araucarioita Erikoja Laakeripuita Jääkielejoja Kieloja Syreenejä Ruusuja</p> <p>018</p>	

4 Tulokset

Kaavio 1:een on koottu kaikkien tarkasteltujen lehtien mainokset ja ilmoitukset alkaen vuodesta 1905 Puutarha-lehden osalta ja vuodesta 1945 Kotipuutarhan osalta. Vuonna 1955 mukana on Trädgårdsnytt, mutta Kotipuutarhan vuosikerta puuttuu. Vuodesta 1975 lähtien mukana ovat kaikki lehdet muutamaa yksittäistä numeroa lukuun ottamatta (kts. kaaviot 2, 3, 4).

Kaavio 1. Puutarha/Puutarha&kauppa, Trädgårdsnytt ja Kotipuutarha.

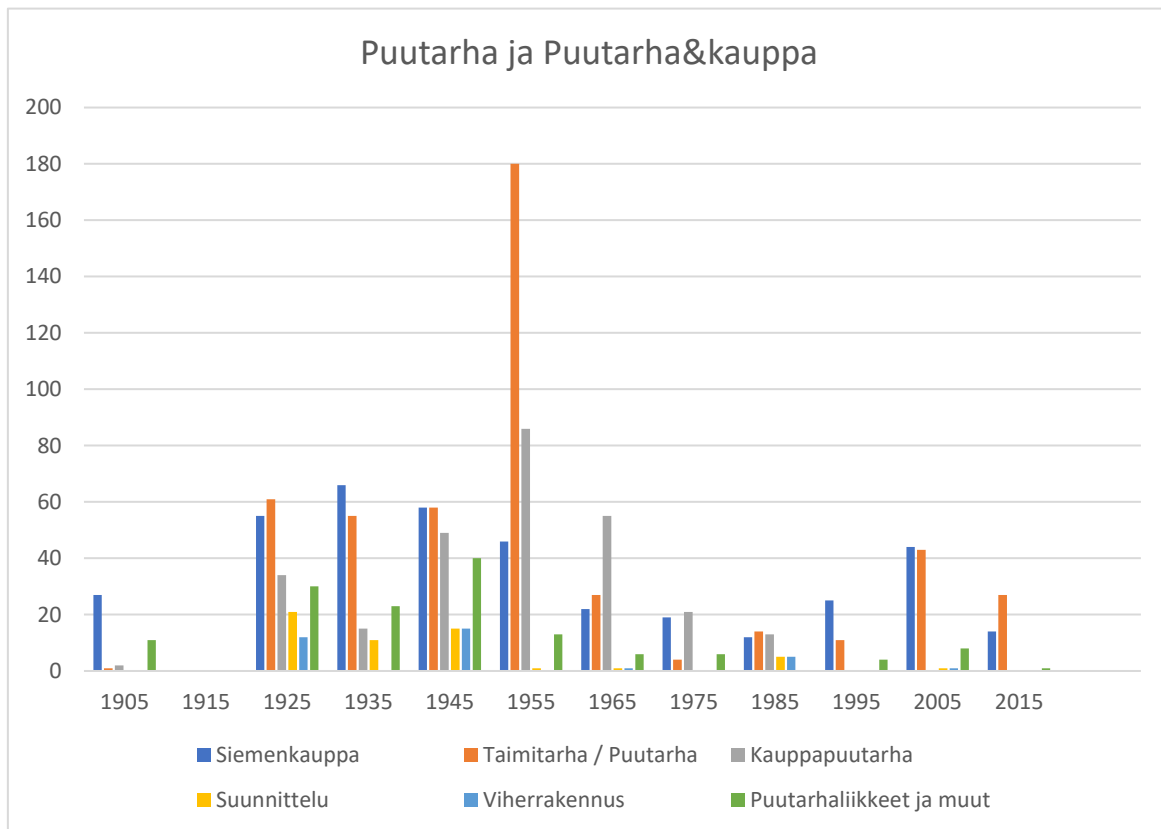
Opinnäytetyötä varten kerättyä lehtiaineistoa tarkastelemalla voidaan päätellä, että puutarha-alan yrittäjyys Suomessa on saanut alkunsa lähinnä kauppapuutarhoista, siemenkaupoista ja taimitarhoista. Vuodesta 1925 lähtien puutarha-alan mainontaa ovat hallinneet selvästi siemenkaupat ja taimitarhat. Heikki Hautalan (2003, s. 22) mukaan maailmansotien välisenä aikana kotimaankauppa vilkastui ja mainonta alkoi yleistyä, vaikka se toki olikin jo alkanut pienemmässä mittakaavassa jo aiempina vuosikymmeninä.

Vuonna 1955 näkyy selkeä piikki taimitarhojen ja kauppapuutarhojen mainonnassa. Siihen lienee syynä sotien jälkeen Suomessa koettu vilkas jälleenrakentamisen aikakausi, jolloin julkisen rakentamisen lisäksi myös yksityispihoihin alettiin kiinnittää enemmän huomiota. On kuitenkin merkillepantavaa, että viherrakennusyritysten mainonta ei vielä lisääntynyt.

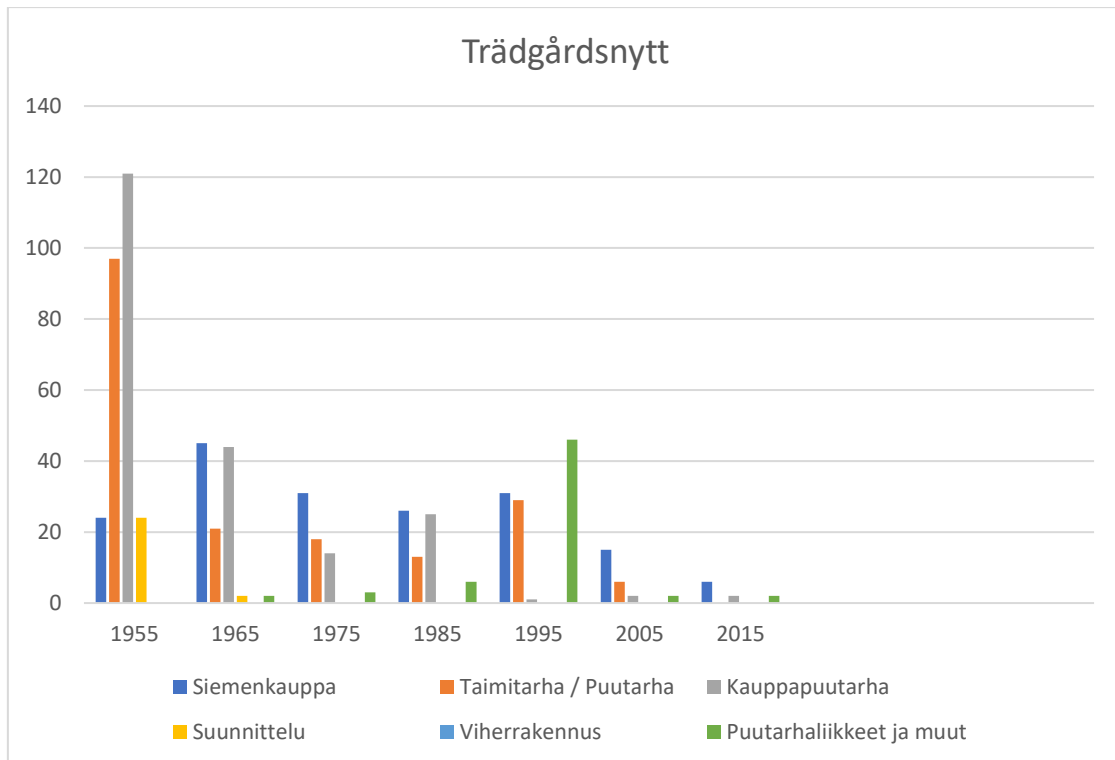
1950-luvun selkeän nousun jälkeen eniten mainostavien määrä jakautuu varsin tasaisesti seuraavien kolmen vuosikymmenen ajan siemenkauppojen, kauppapuutarhojen ja taimitarhojen välille. 1970-luvun energiakriisi näkyi sekä taimitarha-alan että kauppapuutarhojen mainonnan vähentymisenä, mutta siemenkauppojen mainontaan sillä ei ollut vaikutusta. Kauppapuutarhojen mainonta lähes katosi 1980-luvun jälkeen, mutta puutarhaliikkeet puolestaan alkoivat yleistyä.

Kaavio 2. Puutarha-lehden aineisto. Vuoden 1915 vuosikerrassa ei julkaistu mainoksia.

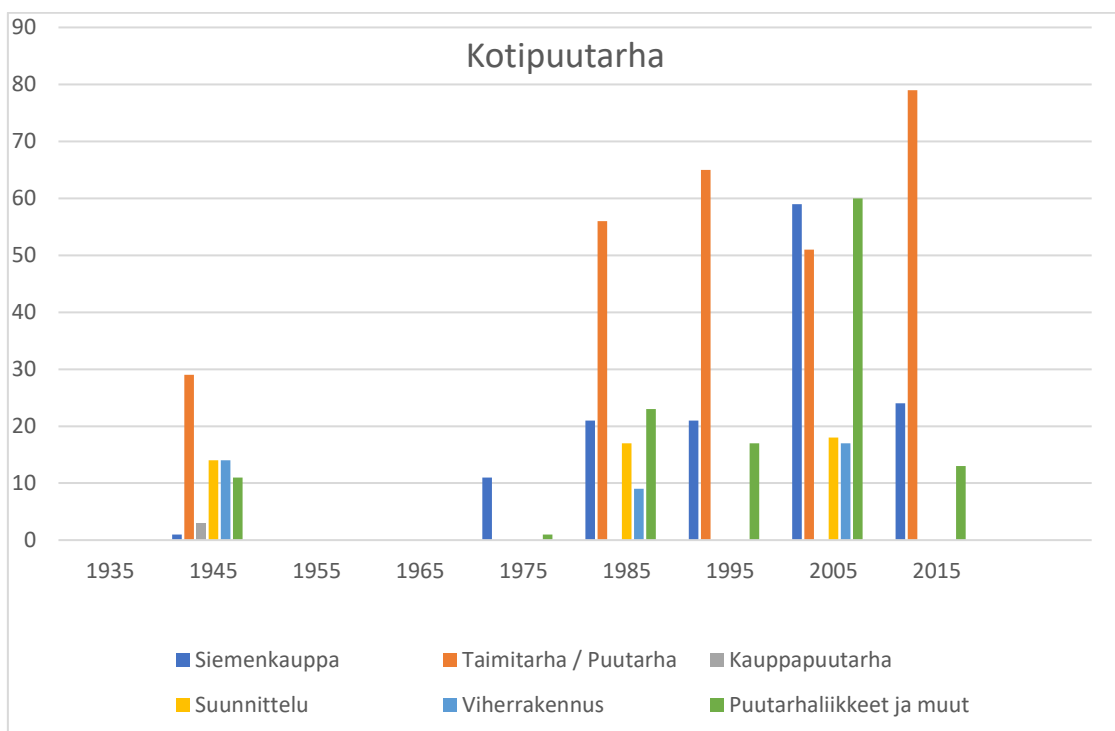
Kaavio 3. Trädgårdsnytt-lehden vuosikerrat 1955–2015.

Puuttuvat: vuosikerran 2005 numerot 3, 7, 8, 9, 10, 11.

Kaavio 4. Kotipuutarha-lehden vuosikerrat 1945–2015.

Puuttuvat: vuosikerrat 1955 ja 1965, maaliskuu 1975, maaliskuu 1995.

Vaikka aineiston perusteella ei voida tehdä suoria johtopäätöksiä viheralan yritysten määrästä, on selvää, millaisia yrityksiä on toiminut eniten eri aikakausina. Siemenliikkeet ja taimitarhat ovat olleet selkeästi johdossa kautta linjan, ja kauppapuutarhoja ja puutarhaliikkeitä on myös mainostettu ahkerasti. Suunnittelu- ja viherrakennuspalveluja ei puolestaan ole mainostettu läheskään yhtä paljon. Mainosten määrä lehdissä ylipäänsä laski huomattavasti 2000-luvulle tultaessa mainonnan siirtyessä internetiin. Harrastajalehti Kotipuutarhan ja kahden ammattilehden välillä ei ole mainittavasti eroja kuin vasta vuonna 2015, jolloin Kotipuutarhassa on julkaistu määrällisesti enemmän mainoksia. Trädgårdsnyttin mainonta puolestaan on tasaisesti vähentynyt 2000-luvulla.

4.1 Taimitarhat, kauppapuutarhat ja siemenliikkeet

Suomalainen puutarhayrittäjäisyys on lähtenyt liikkeelle 1800-luvun lopun siemenliikkeistä, taimitarhoista ja kauppapuutarhoista. 1900-luvun alussa kaupunkien lähistöille ilmestyivät ensimmäiset kauppapuutarhat, jotka harjoittivat suoramyyntiä (Vuori, 2010, s. 13). Aimo Nummen mukaan 1800-luvun loppu ja 1900-luvun alku olivat nopean kehityksen aikaa suomalaisessa puutarhaviljelyssä. Vuonna 1914 ensimmäisen maailmansodan vaikutukset alkoivat näkyä. (Nummi, 1997, ss. 88–90) Se on mahdollisesti nähtävissä myös tämän opinnäytetyön tutkimustuloksissa, sillä vuoden 1915 Puutarha-lehden vuosikerrassa ei ole ainuttakaan mainosta.

1920-luku oli Suomessa talouskasvun aikaa. Tuonti oli vapautunut vuosikymmenen alussa, mikä edisti puutarhakauppaa. Samalla kilpailukin kiristyi merkittävästi. 1920-luvulla Suomessa oli yli 20 puutarhasiemenkauppaa harjoittavaa yritystä. 1930-luvulle tultaessa pulavuodet hidastivat kaupan kehittymistä. Talouslama oli kuitenkin ohi vuosikymmenen puoliväliin mennessä, ja loppuvuosina nähtiin taas nopeaa kehitystä. (Nummi, 1993, s. 3)

Vielä 1950-luvulla puutarhakauppa oli vahvasti siemenliikkeiden käsissä. Myös Hankkija sekä Suomen Maanviljelijäin kauppa olivat merkillepantavia tekijöitä. Siemenliikkeitä ja muita erikoisliikkeitä oli 1950-luvulla toiminnassa parikymmentä. 1970-luvulle tultaessa kuitenkin hintakilpailu kasvoi ja yleinen kustannustason nousu heikensi liikkeiden kannattavuutta. Useat yritykset lopettivat. (Nummi, 2003, ss. 63–64). Opinnäytetyön aineiston perusteella siemenkauppa ei ole kuitenkaan täysin hävinnyt vielä 2000-luvullakaan, vaan se on siirtynyt kivijalkakauppojen sijasta internetiin.

Maunu Häyrysen (2005, s. 20) mukaan Suomessa ensimmäiset varsinaiset kauppapuutarhat olivat venäläissyntyisen Nikolai Sinebryhoffin ja tämän puutarhurina aloittaneen Christian Bohnhofin puutarhat Helsingissä 1800-luvun alkupuolella. Kauppapuutarhureiden, eli ”ammattimaista viljelyä harjoittavien kasvihuoneviljelijöiden” ammattikunta oli Suomessa pitkään pieni. Taimitarhaviljely puolestaan koki sodanjälkeisinä vuosina 1940-luvun puolivälistä eteenpäin voimakkaan nousukauden, ja alalle tuli paljon uusia yrittäjiä. (Laurila, 1995, ss. 36–40)

Kasvihuoneviljelmien koko kasvoi 1960-luvulta lähtien nopeasti ja pienet viljelmät alkoivat hävitä (Nummi, 1997, s. 117). Puutarhatalous Suomessa oli ylipäänsä keskittynyt hyvin paljon viljelyyn aina 1950-luvulle saakka. Siihen syynä oli muun muassa se, että suurin osa suomalaisista asui maaseudulla ja lähellä luontoa, joten puistoympäristöjä ei ollut syytä rakentaa. Elintaso oli vielä verrattain alhainen, ja sotakorvaukset rasittivat Suomen taloutta. 1950-luvulla tilanne alkoi muuttua, kun korvaukset saatiin maksettua. Helsingissä järjestettävät olympialaiset herättivät ajatuksen maiseman kohentamisesta. 1990-luvulla Laurila kirjoittikin: ”Tämä suuntaus on jatkunut, ja vihertuotannon merkitys on nykyään monessa suhteessa puutarhatalouden merkittävin sektori.” (Laurila, 1995, s. 77)

Risto Vuoren mukaan puutarhatuotannon yrittäjien lukumäärä on laskenut huomattavasti Suomen liittyttyä Euroopan unioniin vuonna 1995. Esimerkiksi avomaanviljelijöiden ja kasvihuoneyrittäjien määrä putosi 45 prosenttia. Taimitarhojen lukumäärä oli noussut vuoden 1969 117 kappaleesta 376:een vuonna 1995. EU:iin liittymisen jälkeen määrä putosi 212 taimitarhaan. (Vuori, 2010, ss. 19–65)

1900-luvun alkupuoliskon ahkerimpia mainostajia siemenmyynnissä olivat muun muassa Turun Siemenkauppa, V.F. Sagulinin Siemenkauppa, Reinolan Siemenkauppa sekä Hortus Oy. Nykyään siemenliikkeet ovat pääsääntöisesti verkkokauppoja. Kauppapuutarhoista taas tunnetuimpia viime vuosisadan alussa olivat muun muassa Reinolan Kauppapuutarha, Männistön Kauppapuutarha sekä OY Rekola AB Kauppapuutarha. Suomessa eräitä pisimpään toimineita taimitarhoja ovat muun muassa Harvialan Taimisto, Wickmans Plantskola ja Puutarha Tahvoset Oy.

4.2 Suunnittelu

Paula Hurmeen (2017, s. 66) mukaan suomalainen maisema-arkkitehtuuri alkoi kehittyä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa, jolloin yleinen kiinnostus puutarhoja kohtaan heräsi. Kartanopuutarhoista siirryttiin vähitellen myös julkisiin viheralueisiin, eli kaupunkipuistoihin ja julkisten rakennusten ympäristöihin. Samoihin aikoihin suomalainen puutarhataide alkoi saada ammattimaisempia piirteitä ulkomaisten vaikutteiden myötä, ja alettiin myös suunnitella julkisia puistoalueita. Suomessa oli toki jo harjoitettu maisemasuunnittelua, mutta 1900-luvulle tultaessa esimerkiksi kaupunginpuutarhurien viroissa alkoi toimia yhä useammin koulutettuja ammattilaisia. (Arkkitehtuurimuseo, n.d.-e).

1900-luvun alussa puutarhojen suunnittelu perustui yhä laajempaan maiseman muokkaukseen, kuten maansiirtoihin, nurmikoihin ja vesiaiheisiin. Massiivisia muokkauksia rajoittivat kuitenkin kasvavat työvoimakustannukset ja hiipuva kartanotalous. Työ edellytti myös ammattitaitoisia puutarhureita sekä suunnittelijoita. Pitkään työvoima saatiin ulkomailta, mutta vähitellen yhä useammat suomalaiset ryhtyivät alalle. Lisäkoulutusta haettiin silti ulkomailta, kuten Ruotsista, Saksasta tai Venäjältä. (Häyrynen, 2005, s. 19).

Paula Hurme on tutkinut Kouvolan viheralueita diplomityössään: ”Vaikka Kouvolan puistot vuosisadan alussa olivat vielä vaatimattomia, työskenteli 1920–1930-luvuilla Kouvolan ympäristössä jo nimekkäitä puutarha-arkkitehteja. Bengt Schalin suunnitteli 1920-luvulla Kymiyhtiöiden tehdasympäristöä Kuusankoskella, ja Paul Olsson 1930-luvulla Myllykosken tehdasympäristöä.” (Hurme, 2017, s. 66).

1900-luvun alkupuolen lehtimainoksissa suunnittelupalvelut tulivat esille enimmäkseen yhden henkilön yrityksinä. Puutarha-lehden ilmoitusten perusteella vain muutama suunnittelija mainosti palveluitaan 1900-luvun alussa, ja näistä tunnetuin ja ahkerin mainostaja oli Paul Olssonin suunnittelutoimisto. Niihin aikoihin pihasuunnittelu ei ollut vielä koko kansalle suunnattava palvelu, vaan enimmäkseen vauraan yläluokan harrastus.

Vuonna 1910 perustettiin Lepaan puutarhaopisto, jossa saattoi hankkia puutarhasuunnittelijan peruskoulutuksen. Moni Lepaalta valmistunut täydensi opintojaan Euroopassa tai haki työkokemusta ulkomailta. Puutarha-alan korkeakoulutusta ei vielä niihin aikoihin ollut saatavilla Suomessa. Vuonna 1946 perustettiin Puutarha-arkkitehdit ry, mutta sen jäseniltä ei vaadittu tiettyä koulutusta, vaan riitti, että henkilö toimi alan ammatissa. (Arkkitehtuurimuseo, n.d.-e)

Kouvolassa esimerkiksi nimekkäämpiä suunnittelijoita kaupungin puistokohteissa alettiin käyttää vasta 1960-luvulla, jolloin Jussi Jännes tilattiin suunnittelemaan Urheilupuistoa ja Kaupungintalon puistoa. Kaupungin puisto-osaston omat työntekijät olivat vastuussa puistojen suunnittelusta, ja vuodesta 1948 lähtien se oli etenkin kaupunginpuutarhurin työtä. Vielä 1980-luvulla kaupungin puistosuunnittelu tehtiin talon sisäisesti, mutta 1990-luvulla siirryttiin tilaaja-tuottaja-malliin, jossa suunnitelmia teetettiin myös ulkopuolisilla. 1990-luvulla alettiin olla tietoisempia kustannustekijöistä ja kyseenalaistettiin, oliko järkevää tehdä tuottaa kaikkia palveluita itse. Vuosikymmenen alussa ilmassa oli jo laman uhka, ja väkeä vähennettiin runsaasti. (Hurme, 2017, s. 74)

Viherympäristöliiton teettämän selvityksen mukaan suunnittelu- ja konsultointiyrietykset ovat nykyään usein 1–2 hengen yrityksiä. Suunnittelun ja konsultoinnin alalla toimii myös isoja valtakunnallisia yrityksiä, joissa työskentelee satoja eri alojen suunnittelijoita. Suuremmissa yrityksissä on usein oma vihersuunnitteluyksikkönsä, jossa työskentelee 20–30 suunnittelijaa. (Tajakka, 2016, s. 18)

Kun tarkastellaan Suomen puutarhasuunnittelun historiaa, muutamat nimet nousevat esiin kerta toisensa jälkeen. He olivat Suomessa alansa pioneereja, jotka suunnittelivat merkittäviä kohteita, kuten presidentin kesäasunnon Kultarannan puutarhan Naantalissa. Nykyään maisemasuunnittelualalla toimii sekä itsenäisiä ammatinharjoittajia että isompia suunnittelutoimistoja, joiden palveluksessa on maisema-arkkitehteja tai suunnitteluhortonomeja. Nykysuunnittelijoiden tunnettuus ei pääsääntöisesti ole enää peräisin merkittävistä suunnittelukohteista, vaan suurelle yleisölle nimi tulee tutuksi esimerkiksi television puutarhaohjelmista.

Eräs tunnetuimpia suomalaisia puutarha-arkkitehteja on Paul Olsson. Hän perusti oman suunnittelutoimistonsa vuonna 1920. Samoihin aikoihin hän perusti myös taimiston, josta kasvoi myöhemmin maan suurin taimitarhaliike. Olssonin taimisto Ky tunnettiin myös kansainvälisesti. Se jatkoi toimintaansa vielä pitkään, sillä Paul Olssonin poika, puutarha-arkkitehti Leif Olsson, jatkoi perheyrittäjästä 1980-luvun loppuun saakka. (Arkkitehtuurimuseo, n.d.-d)

Puutarha-arkkitehti Bengt Schalin perusti oman suunnittelutoimiston vuonna 1915. Muutaman vuoden toimistoa pidettyään hän osti tilan Kirkkonummelta, jonne hän Paul Olssonin tapaan perusti oman taimitarhan vuonna 1922. Toisella maailmansodalla oli suuri vaikutus Schalinin uraan. Sota-aikaan puistojen suunnittelu tyrehtyi lähes kokonaan eikä koristekasveillekaan ollut enää kysyntää. Schalin menetti sekä toimeksiantoja että tilansa. (Arkkitehtuurimuseo, n.d.-a)

Puutarha-arkkitehti Jussi Jännes puolestaan hylkäsi sen yleisen tavan, jonka mukaan puutarhasuunnittelijat toteuttivat laatimansa suunnitelmat aina itse. Hän oli ensimmäisiä suomalaisia puutarha-arkkitehteja, joka ei rakentanut suunnittelemaansa kohteita vaan keskittyi pelkästään suunnittelutyöhön. Jännes perusti oman suunnittelutoimistonsa vuonna 1958 ja laati muun muassa Espoon Tapiolan alueelle lukuisia julkisia ja yksityisiä puisto- ja pihasuunnitelmia. (Arkkitehtuurimuseo, n.d.-b)

Puutarha-arkkitehti Maj-Lis Rosenbröijer opiskeli Helsingin yliopiston maatalous- ja metsätieteiden laitoksella. Hän jatkoi opintojaan Tanskan taideakatemiassa Kööpenhaminassa, missä myös Jussi Jännes oli opiskellut. Kööpenhaminassa Rosenbröijer erikoistui puutarha-arkkitehtuuriin. Valmistuttuaan ja palattuaan Suomeen hän perusti oman suunnittelutoimistonsa vuonna 1957. (Arkkitehtuurimuseo, n.d.-c)

4.3 Viherrakentaminen

Viherrakennusalan alkuaikoina 1800- ja 1900-lukujen taitteessa puhuttiin yleisesti ”puistojen perustamisesta”. Terminä viherrakentaminen on siis verrattain uusi. Rakentamisesta alettiin puhua vasta Puutarhanrakentajien yhdistyksen perustamisen aikoihin vuonna 1956, ja 1970-luvulle tultaessa viherrakennus-termi esiintyi jo yleisesti puutarha-alan lehdissä.

Viherrakentamisen yrittäjyyden alun kartoittaminen oli haastavaa, sillä kirjallisuudessa puhutaan enemmän puistojen suunnittelijoista eikä niinkään niiden rakentajista. Syynä tähän lienee se, että 1900-luvun alkupuolella oli vielä tapana, että suunnittelijat myös rakensivat suunnittelemansa kohteet itse.

Ola Savon mukaan (1986, s. 20) sodanjälkeisinä vuosina kysyntä oli suurempaa kuin tarjonta eikä urakkakilpailuja juurikaan käyty, joten usein kohteen suunnittelija myös rakensi sen. Viherrakentajat ovat siis olleet melko näkymätön ammattikunta, elleivät he sattuneet olemaan myös (merkittävien kohteiden) suunnittelijoita. Puutarhanrakentajien yhdistyksen 1980-luvulla teettämästä historiikista selviää kuitenkin arvokasta tietoa myös viherrakentajien ammattikunnasta.

Mona Schalinin mukaan kaupungit alkoivat harjoittaa määrätietoista puistopolitiikkaa 1800-luvun loppuvaiheilla. Siihen sytykkeenä toimivat kaupunkien kasvu ja kunnallishallinnolliset uudistukset. Puutarha-alan toimijoiden ammattitaito kasvoi, taimitarhat kehittyivät ja palkattiin vakituisia kaupunginpuutarhureita, mikä loi edellytyksiä kaupunkipuistojen perustamiselle ja hoidolle. (Schalin, 2005, s. 16) Uusien viheralueiden rakentaminen oli kuitenkin pysähdyksissä sotavuosina, sillä istutettavaa kasvillisuutta ei ollut saatavilla (Honkanen, 1995, s. 82).

Erkki Honkasen mukaan 1800-luvulla Helsingissä merkittävin ”puutarharakentaja” oli kauppaneuvos Henrik Borgström. Helsingin kaupunginpuutarhurin Svante Olssonin aloitteesta Suomeen syntyi ensimmäinen yksityinen viherrakennusyritys, jota johti Oskar Skogström. Yritystä jatkoi myöhemmin hänen veljensä Henning, ja mukaan tuli myös Hjalmar Olsson. Yritys toimi vuoteen 1943 asti. (Honkanen, 1986, ss. 4–5)

Aimo Nummen mukaan sotien jälkeen viherala oli mahdollisesti nopeimmin kehittynyt ala Suomessa, vaikka puutarhojen perustamisella olikin jo pitkät perinteet.

Puutarhasuunnittelijoita ja -rakentajia oli ollut Suomessa jo 1900-luvun alusta lähtien, ja taimituotanto oli alkanut edeltävällä vuosisadalla. Toiseen maailmansotaan asti viherrakentamista harjoitettiin kuitenkin pääasiassa kaupungeissa ja uusia viheralueita rakennettiin varsin vähän. (Nummi, 1997, s. 118)

Sodan aikana puutarharakentaminen oli luonnollisesti pysähtynyt, mutta ala vilkastui taas sodan jälkeisinä jälleenrakentamisen vuosina. Paul Olssonin yritys sai kilpailijoita, sillä syntyi sekä Puutarhatoimisto Oy että Puutarhataito Oy. Olssonin entinen työntekijä Onni Savonlahti aloitti myös itsenäisenä viherrakennusyrittäjänä. Turussa toimi Ville Blomqvistin osakeyhtiö Puutarha- ja Kasvihuonerakentajat Oy, ja muitakin yrittäjiä oli tulossa alalle. Yhä useampi alkoi saada elantonsa viherrakentamisesta. (Honkanen, 1986, s. 5).

Viherrakennusyrityksiin voitaisiin soveltaa hyvin Tuomas Möttösen (2019, s. 27) määrittelemää kehityskaarta, jonka mukaan suomalaisen yrittäjyyden pioneerivaihe kesti elinkeinotoiminnan vapautumisesta ensimmäiseen maailmansotaan. Tästä on esimerkkinä Oskar Skogströmin viherrakennusyritys, joka oli ensimmäinen laatuaan Suomessa. Maailmansotien välisenä aikana taas yrittäjien työkokemuksen merkitys alkoi korostua, ja työntekijät alkoivat perustaa omia yrityksiään – esimerkiksi Paul Olsson kokosi oman viherrakennusyrityksensä tekijät Skogströmin entisistä työntekijöistä 1930-luvulla (Honkanen, 1986, s. 5). Onni Savonlahti taas perusti oman yrityksensä vuonna 1944 työskenneltyään ensin Paul Olssonin suunnittelutoimistossa. Savonlahden toimistossa työskentelivät muun muassa puutarha-arkkitehdit Leena Iisakkila ja Maj-Lis Rosenbröjer. (Sinkkilä ym., 2016, s. 252) Sotien jälkeisenä aikana koulutuksen merkitys alkoi lisääntyä (Möttönen, 2019, s. 27)

1950-luvulle tultaessa käynnistyi aluerakentaminen, jolloin syntyi myös kilpailutilanteita tilaajien eritellessä pihasuunnittelun ja piharakentamisen vaiheet toisistaan. Rakentaminen teetettiin urakalla. Kun yrittäjien määrä lisääntyi ja kilpailu kiristyi, moni yrittäjä lopetti alueurakat tai viherrakentamisen kokonaan. (Soini, 1986, s. 20).

Puutarhanrakentajien yhdistys perustettiin vuonna 1956 lähinnä maisema-arkkitehti Onni Savonlahden aktiivisuuden ansiosta (Honkanen, 1986, s. 5). Yhdistyksen jäsenistö on aina ollut moninainen: jäseneksi hyväksytään puutarhojen rakentamisen tai siihen läheisesti liittyvissä tehtävissä toimivia henkilöitä. Muutamaa vuotta myöhemmin perustettu Puutarha-arkkitehtien yhdistys oli paljolti samojen henkilöiden perustama (Rosengren, 2016, s. 79).

Juho Leikkaan mukaan urakoitsijoiden käyttö valtion rakennustöissä vakiintui vuonna 1961 annetulla urakka-asetuksella. Asetuksella määrättiin näin: ”Kun työnteettämistapa katsotaan valtiolle edulliseksi, on valtion rakennustyö annettava urakoitsijan suoritettavaksi”. Isot tiehankkeet ja Saimaan kanavan rakentaminen lisäsivät urakoitsijoiden ja urakointiliikkeiden määrää. (Leikas, 2014, s. 5). Aktiivinen rakennustoiminta ja kasvaneet vaatimukset asuinympäristön suhteen lisäsivät kysyntää ja mahdollistivat viherrakennusalan nopean kehityksen 1960–80-luvuilla (Nummi, 1997, s. 118).

Monet puutarhaliikkeetkin toimivat 1960-luvulta lähtien myös viherrakennusosalalla, sillä taimitarhatuotteiden myyntiin liittyi luontevasti myös pihojen suunnittelu ja perustaminen. Suurin osa viherrakentamisesta on kuitenkin tapahtunut kaupunkien ja kuntien toimesta. Kunnilla, seurakunnilla ja monilla valtion laitoksilla oli oma puutarhahenkilökuntansa. (Nummi, 1997, s. 118)

1960-luvun lopulla Suomen puutarhataloudessa viherrakentaminen alkoi olla yhä merkittävämpi osatekijä. Suurten kaupunkien lähistöille oli alettu rakentaa lähiöitä, mikä edellytti suuria ympäristöitä, jotka kuuluivat rakennusliikkeille. Ne puolestaan antoivat urakat eteenpäin aliurakoitsijoille, eli viherrakentajille. Muita viherrakennuskohteita oli muun muassa tierakentamisessa teiden luiskien istutukset ja nurmetukset, ja myös yksityisten pientalojen pihat olivat merkittävä kohde. (Nummi, 1997, s. 142)

Erkki Laurilan mukaan usein sama yritys, joka rakensi kerrostalot, rakensi myös niiden pihat. Hän kirjoittaa: ”Ympäristölle asetettujen normien täsmentyminen sekä yleinen vaatimustason ja varallisuuden nousu ovat vaikuttaneet siihen, että yhä useammin työn hoitaa alan ammattilainen. Maahamme on syntynyt suuri määrä viherrakennukseen erikoistuneita yrityksiä, sekä pieniä että suuria.” Yritystoiminnan kannattavuuteen vaikuttaa kuitenkin pitkä ja kylmä talvi, joka lyhentää aktiivisen kauden pituutta. (Laurila, 1995, s. 117) Erityisesti 1970-luvulta lähtien yhä lisääntynyt pientalotuotanto toi mukanaan korkeatasoisempia pientaloratkaisuja. Kun elintaso nousi, myös kotiympäristölle alettiin asettaa aiempaa suurempia vaatimuksia (Nummi, 1997, s. 116).

Jouko Aksola pohtii viherrakentajien ammatillista koostumusta 1980-luvulla laaditussa viherrakentajien historiikissa. Hänen mukaansa suurin osa Puutarhanrakentajien yhdistyksen jäsenistä työskenteli julkisella sektorilla, mutta myös yksityisellä puolella oli nähtävissä voimakasta kehitystä. Aksola kirjoittaa: ”Perinteisen suunnittelu- ja rakennusyrityksen kuva oli kuitenkin muuttunut; konekalusto oli kallista ja työllisyys talvella hankalammin järjestettävissä kuin julkisella puolella. Se johti muiden töiden, kuten esimerkiksi kiinteistöjen hoitotöiden, hankkimiseen.” (Aksola, 1986, s. 27)

Erkki Laurilan (1995, s. 176) mukaan 1990-luvun alussa alkanut rakennusalan ahdinko vaikutti luonnollisesti myös viherrakennusyrityksiin. 2000-luvulle tultaessa viherrakentamisesta on kuitenkin tullut varteenotettava osa puutarhatalouden yrittäjyyttä. Viherrakennusyritykset alkoivat saada töitä tahoilta, jotka aiemmin oli hoidettu palkatulla työvoimalla. Tilaaja-tuottaja-malli alkoi yleistyä 1990-luvulla, ja esimerkiksi Valtion Rautateiden vihertuotanto alkoi hankkia palveluja myös yksityisiltä viheryrityksiltä. Valtiot ja kunnat alkoivat myös entistä enemmän turvautua yksityisiin viheralan suunnittelu-, rakentamis- ja hoitoyrityksiin (Laurila, 1995, ss. 110–117).

Eräs viherrakentamisen pioneereista oli osuusliike Hankkija, joka aloitti toimintansa vuonna 1913. Siellä myytiin siemeniä, mitä varten perustettiin erillinen siemenosasto, ja taimituotanto lähti käyntiin paria vuotta myöhemmin vuonna 1915. Vuonna 1967 Hankkijaan perustettiin erityinen osasto nimeltä Hankkijan Vihertyö, joka hoiti viheralan urakointia ja taimikauppaa. He hoitivat etenkin suuria viherrakennusurakoita. 1970-luvulla Hankkijan Vihertyö oli vastuussa muun muassa Helsingin ulosmenoteiden vihertöistä. Vuonna 1977 yksikkö liitettiin puutarhaosastoon ja myöhemmin lopetettiin. (Nummi, 1997, ss. 138–142)

Oy Helling AB oli toinen viherrakentamisen varhaisia toimijoita. Perinteisen puutarhakaupan kannattavuuden heikentyessä 1960-luvun alussa yritys perusti garden centerin Espooseen. Kun yrityksen perustajan poika Olle Helling valmistui maisema-arkkitehdiksi, hän otti vastuulleen viherrakentamisen vähittäiskaupan vuonna 1968. 1970-luvun alussa Olle perusti oman toiminimen, jolla keskittyi viherrakentamiseen ja vähittäismyyntiin. (Nummi, 1997, ss. 150–151)

Hyvinkään Tieluiskassa viherrakentaminen aloitettiin 1980-luvun puolivälissä. Aluksi yritys hoiti pelkkiä nurmetuksia, mutta hiljalleen siirtyi myös istutuksiin kysynnän lisääntyessä. 1980-luvulla vihertöitä tehtiin kuitenkin vain pienimuotoiselta pohjalta Tieluiskan omissa urakkakohteissa. 1990-luvun puolella yritys alkoi panostaa viherrakentamiseen enemmän. (Leikas, 2014, s. 28)

Vuonna 2021 Viher- ja ympäristörakentajat ry:ssä oli 150 jäsenyritystä ympäri Suomen. Näistä suurimpia toimijoita viherrakentamisen alalla ovat VRJ ja Terrawise, ja muita pitkään toimineita yrityksiä ovat muun muassa Hämeen Viherrakennus, Viherrakenne Jaakkola sekä Viherrakennus Oy.

5 Pohdinta ja johtopäätelmät

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä selvitys siitä, miten viheralan yrittäjyys Suomessa on kehittynyt käyttämällä aineistona puutarha-alan ammatti- ja harrastajalehtiä. Aineistosta on nähtävillä, että taimien ja siementen myynti on ollut kautta linjan enemmän esillä mainoksissa, vaikka myös viherrakentamisala koki voimakasta nousua sodanjälkeisinä jälleenrakentamisen vuosina. Pelkästään mainosten ja ilmoitusten perusteella ei siis voida luoda kattavaa kuvaa viheralan yrittämisen kehityksestä, ja merkittäviäkin tekijöitä on voinut jäädä pois aineistosta.

Suomen talouselämän mullistukset ja yhteiskunnan muutokset ovat vaikuttaneet viheralaan siinä missä muidenkin alojen yrityksiin. Elinkeinovapauden myötä syntyi laaja kauppiaiden joukko, ja siemenliikkeet olivat näkyvä osa puutarhakauppaa. Taimitarhoja ja kauppapuutarhoja on tarvittu eri tarkoituksiin eri aikoina: 1900-luvun alkupuolella enemmän hyötykasvien kasvatukseen, ja sodanjälkeisinä vuosina yhä enenevässä määrin koristekasvien kasvatukseen. Euroopan unioniin liittymisen myötä kauppa vapautui jäsenmaiden kesken, mikä osaltaan vaikutti merkittävästi alan kannattavuuteen.

Viherrakentamisesta kehittyi hiljalleen 1960- ja 1970-luvuilta lähtien oma varteenotettava toimialansa. Aiemmin suuri osa suomalaisista asui maaseudulla keskellä vehreyttä ja luontoa, eikä tällöin ollut niin suurta tarvetta perustaa erillisiä puistoja ja viheralueita. 1960-luvulla kaupungistumisen ja yleisen elintason nousun myötä julkisten tilojen lisäksi myös yksityispihoihin alettiin kiinnittää huomiota. Viheralan säädöksiä tarkennettiin, rakennushankkeita alettiin hoitaa urakkapohjalta, ja viherrakentaminen alkoi erottua erilliseksi alaksi. Tätä edesauttoi myös viherrakentajien yhdistyksen perustaminen vuonna 1956, mikä omalta osaltaan tarkensi termejä ja loi alalle pelisääntöjä.

Viime vuosisadan alkupuolella oli yleistä, että suunnittelijat, eli puutarha-arkkitehdit, toimivat myös suunnittelemiensa kohteiden rakentajina. Tämä on kenties suurin muutos verrattaessa sen ajan viheralan toimijoita nykypäivän yrityksiin. Ammattilaisen suunnitteleman pihan tilaaminen ylipäänsä oli 1900-luvun alussa enimmäkseen varakkaamman väestön harrastamaa, vaikka toki oli muitakin yksityisasiakkaita. Suunnittelun kehityskulku kytkeytyy luonnollisesti viherrakentamisen kehitykseen, sillä yksityisasiakkaiden lisääntyessä myös suunnittelulle syntyi lisätarvetta. Nykyään on erittäin yleistä, että esimerkiksi omakotitalon rakennusurakkaan otetaan mukaan myös pihasuunnittelija. Asiakasryhmien laajeneminen, ilmastonmuutoksen huomioiminen ja yhä lisääntyvä puutarhainnostus ovat pikkuhiljaa nostaneet vihersektorin yhdeksi merkittävimmistä yrittämisen aloista puutarha- ja viheralalla.

Lähteet

- Aksola, J. (1986). Puutarhanrakentajat ry 1956–1986. Teoksessa E. Honkanen (toim.), *Puutarhanrakentajat 30 v.* Puutarhanrakentajat ry.
- Arkkitehtuurimuseo. (n.d.-a) Bengt Schalin. <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/bengt-schalin/>
- Arkkitehtuurimuseo. (n.d.-b) Jussi Jännes. <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/jussi-jannes/>
- Arkkitehtuurimuseo. (n.d.-c) Maj-Lis Rosenbröijer. <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/maj-lis-rosenbroijer/>
- Arkkitehtuurimuseo. (n.d.-d). Paul Olsson. <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitehdit/paul-olsson/>
- Arkkitehtuurimuseo. (n.d.-e). Maisema-arkkitehtuurin vaiheita Suomessa. <https://www.mfa.fi/kokoelmat/tietopaketit/puutarha-ja-maisema-arkkitehtuuri/maisema-ja-puutarha-arkkitehtuurin-historiaa/>
- Fellman, S. (2019)., toim. Miten Suomi muuttui? Teoksessa Laine, J., Fellman, S., Hannikainen, M., & Ojala, J. (toim.), *Vaurastumisen vuodet: Suomen taloushistoria teollistumisen jälkeen.* Gaudeamus.
- Hautala, H. (2003). *Suomen talouselämän rakenne ja kehitys.* WSOY.
- Honkanen, E. (1986). *Puutarhanrakentajat 30 v.* Puutarhanrakentajat ry.
- Hurme, P. (2017). *Kouvolan kaupunkivihreän jäljillä.* Diplomityö. Aalto-yliopisto.
- Häyrynen, M. (2005). Puutarha, lakriksi ja kulkue. Teoksessa Halme, A-M (toim.), *Puistot ja Puutarhat.* Suomen Kotiseutuliitto.
- Katajala, K. (1990). *Historiikinkirjoittajan opas.* Gummerus Kirjapaino Oy.

Kauppalehti. (n.d.) Yrityshaku. Haettu 1.9.2021.

<https://www.kauppalehti.fi/yritykset/toimialat/maisemanhoitopalvelut/81300>

Koskimies, T. (2009). *Patruunan puutarha ja työmiehen kessupenkki*. Kustannus Oy Arkki.

Kuisma, M. (2013). *Suomen poliittinen taloushistoria 1000–2000*. 2. painos. Kustannusosakeyhtiö Siltala.

Lappalainen, J. (2002). *Haluatko historiankirjoittajaksi?* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Larinkari, M. (2016). *Jälleenrakennuskauden kotipuutarhat*. Teoksessa Sinkkilä, J., Donner, J. & Mannerla-Magnusson, M. (toim.) *Unelma paremmasta maailmasta: Moderni puutarha ja maisema Suomessa 1900–1970*. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu.

Laurila, E. (1995). *Puutarhatalouden viisi kehityksen vuosikymmentä*. Puutarhaliitto.

Leikas, J. (2014). *Tieluiskista maailmalle. Hyvinkään Tieluiska 40 vuotta*. Omakirja Oy.

Melin, H. (2020). *Keitä ovat yksinyrittäjät?* Haettu 23.11.2021.

<https://www.tuni.fi/alustalehti/2020/03/12/keita-ovat-yksinyrittajat/>

Möttönen, T. (2019). *Yrittäjät Suomessa*. Jyväskylän Ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja.

Nummi, A. (1993). *K-Ryhmän puutarhakaupan historia*. Vantaa.

Nummi, A. (1997). *Puutarhakaupan historia*. Siemenkauppiaitten yhdistys.

Nummi, A. (2003). *Puutarhaviljelyn hyväksi: Maiju ja Yrjö Rikalan puutarhasäätiön ja Siemen Oy:n historiaa*. Maiju ja Yrjö Rikalan puutarhasäätiö.

Närhi, S. (2016). Teoksessa Tajakka, H. (toim.), *Viheralan tunnusluvut 2014–2015*. Selvitysraportti. Viherympäristöliitto.

Penttilä, T. (2005). Risuja ja Ruusuja. Teoksessa Halme, A-M (toim.), *Puistot ja Puutarhat*. Suomen Kotiseutuliitto.

Puutarha (1935). <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/931715?page=3>.

Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot.

Rope, T. (2020). *Kevytyrittäjyys työelämän muutoksessa*. Tammertekniikka.

Rosengren, C. (2016). Maisema-arkkitehtuurista oppiala. Teoksessa Sinkkilä, J., Donner, J. & Mannerla-Magnusson, M. (toim.) *Unelma paremmasta maailmasta: Moderni puutarha ja maisema Suomessa 1900–1970*. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu.

Schalin, M. (2005). Puutarhat, puistokadut ja istutukset. Teoksessa Halme, A-M (toim.), *Puistot ja puutarhat*. Suomen Kotiseutuliitto.

Sihvo, H. (2005). Ryytimaita, puutarhoja ja puistoja kirjallisuudessamme. Teoksessa Halme, A-M (toim.), *Puistot ja Puutarhat*. Suomen Kotiseutuliitto.

Sinkkilä, J., Donner, J. & Mannerla-Magnusson, M. (2016). Puutarha- ja maisema-arkkitehteja 1900–1970. *Unelma paremmasta maailmasta: Moderni puutarha ja maisema Suomessa 1900–1970*. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu.

Soini, O. (1986). Millaista oli puutarhan rakentaminen sodan jälkeen? Teoksessa Honkanen, E. (toim.), *Puutarhanrakentajat 30 v*. Puutarhanrakentajat ry.

Suomen Yrittäjät. (n.d.) Historia. Haettu 1.8.2021. <https://www.yrittajat.fi/suomen-yrittajat/tata-suomen-yrittajat/historia-317719>

Tajakka, H. (2016). *Viheralan tunnusluvut 2014–2015*. Selvitysraportti. Viherympäristöliitto.

Tilastokeskus (n.d.). *11qc --Yritykset toimialoittain 2013–2020*. Haettu 1.10.2020.

https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__yri__yrti__oik/statfin_yrti_pxt_11qc.px/

Turun Sanomat. (2016). *Puutarhan pitkä polku Suomessa*. Haettu 30.6.2021.

<https://www.ts.fi/koti/1279286787/Puutarhan+pitka+polku+Suomessa>

Vuori, R. (2010). *Suomen puutarhatalouden jäljillä*. Viherkonsultointi Risto Vuori.

Wahlroos, R. (2000). *Opas historiakirjan tekijälle*. Finn Lectura.